

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet u Zagrebu

Ivan Ćorić

***Sedmo, reorganizovati Srpsku vojsku Krajine* – Oslobodilačka vojska Republike Srpske
Krajine i ideja o povratu izgubljenih područja (kolovoz-listopad 1995.) – prilog
proučavanju završnih operacija u ratu u Hrvatskoj i BiH**

Zagreb, 2023.

Ovaj rad je izrađen na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu pod vodstvom doc. dr. sc. Branimira Jankovića i predan je na natječaj za dodjelu Rektorove nagrade u akademskoj godini 2022/2023.

Popis korištenih kratica:

ATJ – antiteroristička jedinica

BiH – Bosna i Hercegovina

GŠ – Glavni štab

HMDCDR – Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata

HV – Hrvatska vojska

HVO – Hrvatsko vijeće obrane

JNA – Jugoslavenska narodna armija

kc – Kadrovski centar

KK – Krajiški korpus

lpbr – Laka pješачka brigada

MKSJ – Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju

MTS – Materijalno-tehnička sredstva

MUP – Ministarstvo unutarnjih poslova

NATO – eng. *North Atlantic Treaty Organization*, Organizacija Sjevernoatlantskog ugovora

NGŠ – Načelnik Glavnog štaba

OJ – Oslobodilačke jedinice

OV RSK – Oslobodilačka vojska Republike Srpske Krajine

RH – Republika Hrvatska

RSK – Republika Srpska Krajina

SJ – Specijalne jedinice

SRJ – Savezna Republika Jugoslavija

SVK – Srpska vojska Krajine

UNPROFOR – eng. *United Nations Protection Forces*, Mirovne snage Ujedinjenih naroda

VJ – Vojska Jugoslavije

VRS – Vojska Republike Srpske

VRSK – Vojska Republike Srpske Krajine, sinonim za SVK

VSO – Vrhovni savjet odbrane

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Literatura, izvori i metodologija	2
3. Završne vojne operacije u Hrvatskoj i BiH – <i>prebacivanje loptice</i>	4
3.1 Oslobodilačka vojska RSK – potencijalna prijetnja	5
3.2 <i>Obruč</i> i <i>Maestral-2</i> – odgovor na potencijalnu prijetnju	10
4. Zaključak.....	12
5. Zahvale	12
6. Popis izvora	12
7. Popis literature.....	13
8. Prilozi	15
9. Sažetak	15
10. Summary	16

1. Uvod

Od početka do kraja rata u Hrvatskoj 1990-ih teritorij Bosne i Hercegovine imao je presudan utjecaj na tijek vojnih djelovanja srpske strane. Glavnina napadnih pravaca dolazila je iz ove bivše jugoslavenske republike¹. Bosna i Hercegovina, u kasnijim fazama rata njezin okupirani dio pod kontrolom tamošnjih pobunjenih Srba, bila je na različite načine poligon za vođenje ratnih djelovanja u Hrvatskoj. Dok se isprva radilo o uvelike neposrednom *sudjelovanju*², kasnije je vojni angažman tog teritorija za potrebe rata u Hrvatskoj sveden većinom na ulogu pomoćnog ešalona Srpskoj vojsci Krajine. Postojale su i iznimke, a vjerojatno najznačajnija među njima je epizoda koja se zbilila u procesu povlačenja Vojske Jugoslavije iz Konavala sredinom listopada 1992. Nakon što se VJ povukla prije zadanog roka, na prostor planine Snježnice ušli su elementi Hercegovačkog korpusa VRS i zaposjeli vatrene položaje³. Tamo se nisu dugo zadržali ali je to svejedno pokazivalo namjere vodstva pobunjenih bosanskohercegovačkih Srba, koje su uostalom bile izražene u temeljnim strateškim zadaćama VRS⁴, da vojnim putem stekne izlaz na more južno od Neretve. Još jedan sličan primjer vezan je uz transformaciju i raspad JNA u svibnju 1992. kada je 1. krajiški korpus VRS zakratko *naslijedio* zonu odgovornosti 5. korpusa JNA koja je uključivala okupirani prostor zapadne Slavonije⁵. Kada je u srpnju 1995. vojni vrh VRS isplanirao operaciju *Vaganj 95*, koja je među ostalim imala za cilj *stići do Sinja*, najavljeno je da će zajedničkim snagama SVK i VRS zapovijedati general-pukovnik Ratko Mladić, čelni čovjek VRS⁶. Vojska pobunjenih bosanskohercegovačkih Srba do kraja rata nastavila je kakvu-takvu neposrednu upletenost u vojna djelovanja na tlu Hrvatske.

¹ Ako samo uzmemo u obzir, primjerice, zamisao napadne operacije JNA koja se ostvarila u rujnu 1991., svi glavni smjerovi napada na Hrvatsku, osim onih koji su vodili iz smjera Knina, Herceg Novog i Novog Sada, vodili su s teritorija BiH na teritorij Hrvatske; Davor Marijan, „Jugoslavenska narodna armija u agresiji na Republiku Hrvatsku 1990.-1992. godine,“ *Časopis za suvremenu povijest* 33/2 (2001), 307; Davor Domazet – Lošo, „How Aggression Against Croatia and Bosnia-Herzegovina Was Prepared or the Transformation of the JNA into a Serbian Imperial Force,“ *National Security and the Future* 1/1 (2000), 123.

² Vlasti Bosne i Hercegovine nisu sudjelovale u tome, ali je njen teritorij korišten kao *nosač zrakoplova* u napadnoj zamisli JNA.

³ Jakša Raguž, „Konavle od raspada Jugoslavije do kraja Domovinskog rata (1988. - 1995.)“ (Ph.D. diss, Filozofski fakultet u Zagrebu, 2009), 537-558.

⁴ Narodna skupština Republike Srpske, Magnetofonski snimak 16. sjednice Skupštine srpskog naroda u BiH održane 12.05.1992., 8, <https://srebrenicamemorial.org/app/tg/transkripti-genocida.html>, Pristup ostvaren 03.12.2022.

⁵ Janja Sekula Gibač, „Raspoređivanje snaga UNPROFOR-a i (ne)provedba demilitarizacije na okupiranom području Zapadne Slavonije 1992. godine,“ *Scrinia Slavonica Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest* 14/1 (2014), 286-287.

⁶ Rahim Ademi, *Samo istina: ratni dnevnik generala Hrvatske vojske* (Zagreb: Večernji list, 2021), 350.

Takva povezanost između dviju vojnih ekspozitura režima u Beogradu u praksi se nastavila i neposredno nakon završetka vojnih operacija u Hrvatskoj, koje su primarno dovele do nestanka najvećeg dijela Republike Srpske Krajine, a njezino vojno krilo, Srpsku vojsku Krajine pretvorile u *vojsku bez države*⁷, svedenu na zapovjedne strukture koje su se još neko vrijeme pokušavale održati na teritoriju pod kontrolom pobunjenih bosanskohercegovačkih Srba. Realan odnos snaga i promijenjeno stanje na tlu nekadašnje Jugoslavije nalagalo je odnos koji se u ranijem periodu djelomično ispoljavao tek u određenim trenutcima; izbjegla Srpska vojska Krajine na tlu Republike Srpske bila je u potpunosti podređena tamošnjim oružanim snagama. U takvom odnosu nastao je i *ad hoc* plan povrata izgubljenih okupiranih područja u Republici Hrvatskoj. U ovome radu prikazat ćemo na koji su način srpske zapovjedne strukture planirale vratiti izgubljeno područje, kakvu je ulogu u tome imala Vojska Republike Srpske te kakav je bio odgovor hrvatske strane na ovu prijetnju. Ova, po širem značaju marginalna, ali vrlo ilustrativna i gotovo u potpunosti neobrađena epizoda bit će stavljena u kontekst raspleta ratnih zbivanja u Hrvatskoj i BiH.

2. Literatura, izvori i metodologija

Završne operacije rata koji se odvijao na prostoru Hrvatske i Bosne i Hercegovine 1990-ih poprilično su dobro dokumentirana faza tog sukoba. Kad je riječ o ratnim djelovanjima na hrvatskom teritoriju to se prvenstveno odnosi na operaciju *Oluja 95*; vojni i policijski dokumenti obje zaraćene strane u velikoj su mjeri dostupni istraživačima koji se bave ovom problematikom. Dokumenti hrvatske strane pohranjeni su pretežno u Središnjem vojnom arhivu Ministarstva obrane RH i dostupni su tek dijelu istraživača; njih stoga ovdje nismo u mogućnosti koristiti. Ipak, najvažniji izvori za proučavanje te akcije široj javnosti su dostupni na mrežnim stranicama Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju. U sudskom predmetu *Gotovina i ostali*, koji se vodio pred tim tijelom, u pitanje je bio doveden karakter ofenzivne operacije *Oluja* i razdoblja koje je potom uslijedilo zbog čega je danas istraživačima na raspolaganju više hrvatskih dokumenata iz ove akcije negoli, primjerice, iz akcije *Južni potez*. Dokumenti nastali radom vojnih i civilnih institucija pobunjenih hrvatskih, a dijelom i bosanskohercegovačkih Srba u velikoj se mjeri nalaze u Hrvatskom memorijalno-dokumentacijskom centru Domovinskog rata, koji je dobar dio svoje građe objavio u seriji

⁷ Dakako, tu je iznimka 11. slavonsko-baranjski korpus koji je rasformiran u sklopu mirne reintegracije dotadašnje Slavonsko-baranjske oblasti u ustavno-pravni poredak Hrvatske.

izdanja. Dokumenta iz razdoblja nakon završetka *Oluje* nije mnogo objavljeno i HMDCDR ih je većinom preuzeo od MKSJ⁸. Prazninu koja tu nastaje jednim dijelom pokrivaju sekundarni izvori, pretežno memoarski zapisi sudionika tih događaja.

Rat u Hrvatskoj nemoguće je u potpunosti sagledati bez ratnog sukoba u Bosni i Hercegovini i Sloveniji. Dok potonji kratkotrajni sukob igra više ili manje značajnu ulogu u početnim fazama djelovanja JNA protiv Hrvatske, ratovi u Hrvatskoj i BiH gotovo su u potpunosti neodvojivi. To je bilo osobito vidljivo i prilikom završnih operacija u ratu u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.

Usprkos postojanju različitih izvora i istraživanjima koja su bila dobrim dijelom potaknuta sudskim procesuiranjem izvršitelja završnih operacija, u znanstvenoj interpretaciji završne faze ratova u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini postoji prostor koji treba popuniti. Puno je toga u javnom prostoru napisano i izrečeno na temu završnih operacija koje su dovele do Daytonskog mirovnog procesa. O najopsežnijoj od tih operacija, *Oluji* napisano je najviše toga, uključujući i zasebnu znanstvenu monografiju⁹. To nije slučaj kad su u pitanju ostale operacije. Osim memoarskih zapisa i stručnih analiza za potrebe oružanih snaga, poput one koju je izradio general Ante Gotovina¹⁰, u znanosti postoji nedostatak objedinjene analize te faze ratova na tlu bivše Jugoslavije. Uvjetno rečeno manje važni, neuspjeli poduhvati poput srpske operacije *Vaganj* većinom nemaju izdvojenu raščlambu. Svojevrsan izuzetak u tome predstavlja operacija *Una*¹¹.

Praznina u znanstvenoj analizi završnih operacija u dobroj se mjeri odnosi na razdoblje nakon *Oluje*. Da bi se do kraja shvatila važnost operacije *Maestral*, koja se odvila u rujnu 1995., bitno je shvatiti što se događalo u međuvremenu. O operaciji *Vaganj 95*, kako smo rekli, nije

⁸ *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti vojne provenijencije „Republike Srpske Krajine“ (svibanj – listopad 1995.)*, knj. 17, Julija Barunčić Pletikosić, Petar Mijić, ur. (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2008), 359-413.

⁹ Davor Marijan, *Oluja* (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2007). Osim toga napisan je i cijeli niz, dijelom prigodnih, radova o različitim aspektima ove operacije: Marin Sabolović, Krešimir Samodol, „Vojno-geografska analiza područja odgovornosti Operativne grupe Sjever Zbornoga područja Split u operaciji 'Oluja'“, *Časopis za suvremenu povijest* 49/3 (2015), 523-542.; Andrijana Perković Paloš, „Operacija „Oluja“ u radovima američkih i britanskih autora“, *Časopis za suvremenu povijest* 49/3 (2015), 579-596.; Kosta Nikolić, „Od 'Ljeta' do 'Oluje'“. Uvod u pad Republike Srpske Krajine 1995. godine,“ *Tragovi: časopis za srpske i hrvatske teme* 4/2 (2021), 7-66. Darijo Klarić, „Clausewitzov koncept gravitacijskog težišta i uloga Knina u vojno-redarstvenoj operaciji Oluja“, *Polemos : časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira* 24/48 (2021), 13-39.

¹⁰ Ante Gotovina, *Napadajni bojevi i operacije HV i HVO (hrvatskih snaga) : Zima 94, Skok 1, Skok 2, Ljeto 95, Oluja, Maestral i Južni potez* (Split : Zapovjedništvo Zbornog područja Split, 1996).

¹¹ Riječ je o analizi pomoćnog pravca napada u navedenoj operaciji: Davor Marijan, „Zborno područje Bjelovar u operaciji Una“, *Scrinia Slavonica : Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest* 8/1 (2008), 317-335.

napisano mnogo toga u znanstvenim i stručnim krugovima. Kad je riječ o *de facto* nastavku operacije *Oluja*, pozadinskoj akciji *Obruč* (13.-21. kolovoza), postoji jedna monografija koja daje poprilično detaljan uvid u planove i djelovanje specijalnih postrojbi MUP-a u čišćenju netom oslobođenog terena¹². Pravi razlozi zbog kojih je ova akcija imala stanoviti značaj nikada nisu zasebno istraženi. Zaostale skupine pripadnika poražene SVK, oprema i oružje potencijalno je moglo poslužiti u *ad hoc* donesenom planu povrata područja koja je ta vojska izgubila u operaciji *Oluja*. Iz istog razloga kasnija akcija *Maestral* dobiva dodatnu važnost. Epizodu *prenamjene* SVK za nastavak ratova u Hrvatskoj i BiH najkonkretnije je obradio Mario Werhas unutar doktorskog rada koji se bavi djelovanjem Srpske vojske Krajine¹³.

Unatoč sporadičnim znanstvenim i publicističkim naporima da se rasvijetli završnica ovdje promatranih sukoba, ne postoji jedinstven znanstveni napor koji bi proizveo narativ o toj fazi. U ovome ćemo radu kroz optiku koju možemo nazvati *prebacivanje loptice*, akcije i reakcije jedne ili druge zaraćene strane nastojati integrirati epizodu pokušaja povrata izgubljenih područja RSK u narativ o završnoj fazi rata u Hrvatskoj, a posredno i BiH. Istraživanje ovog *case studyja* za dodatan cilj ima preispitati koncept *tri srpske vojske*¹⁴, prema kojem su tri oružane snage proizašle iz transformacije JNA funkcionirale u ravnopravnom međuodnosu s Generalštabom VJ na čelu i Vojskom Jugoslavije kao najvišom instancom među njima. Cilj rada je promijeniti takvo razumijevanje srpskih vojski i na odabranom primjeru naglasiti hijerarhijski odnos vojnih ekspozitura beogradskog režima koji je imao različite uzroke. Taj hijerarhijski odnos *odozgo* je izgledao ovako: VJ → VRS → SVK, i tijekom rata u Hrvatskoj i BiH je bio vidljiv u određenim trenucima, sve do povlačenja SVK u RS kada je postao jedina realnost na terenu.

3. Završne vojne operacije u Hrvatskoj i BiH – *prebacivanje loptice*

Faza završnih vojnih operacija rata u Hrvatskoj i BiH razdoblje je rata najvišeg intenziteta dotad. Ako omeđimo to razdoblje od zajedničke operacije VRS i SVK *Štit/Mać 95* u srpnju

¹² Zvonko Brajković, Mario Werhas, Zvonimir Despot, *Akcije specijalne policije MUP-a u operaciji "Oluja" : operacija "Oluja - Obruč" i djelovanje Specijalne policije kolovoz - listopad 1995* (Zagreb: Večernji list, 2012). Ova je knjiga dobrim dijelom napisana na temelju dokumenata koji su dostupni u online arhivu Haškog suda, barem onaj njezin dio koji govori o operaciji *Obruč*.

¹³ Mario Werhas, „Geneza, ustroj i nestanak tzv. 'Srpske vojske Krajine'“ (Ph.D. diss, Filozofski fakultet u Zagrebu, 2021), 380-381. Ovaj doktorat naknadno je objavljen u obliku monografije: Mario Werhas, *Srpska vojska Krajine: geneza, ustroj i nestanak* (Zagreb: Despot infinitus, 2022).

¹⁴ Termin je među prvima iskoristio general JNA Veljko Kadijević u svojoj monografiji: Veljko Kadijević, *Moje viđenje raspada: Vojska bez države* (Beograd: Politika, 1993.), 128.

1995. do konca hrvatske akcije *Maestral* u rujnu iste godine, dobivamo neprekinuti niz više ili manje opsežnih udara i protuudara jedne ili druge zaraćene strane. Od ranije isplanirana zamisao konačnog eliminiranja Bihaćkog džepa Armije BiH praktički je zaustavljena operacijom *Ljeta 95*, koja je započela par dana kasnije. Knin je doveden u neposrednu opasnost hrvatskim zauzimanjem dominantnih točaka na Dinari sa zaleđem u Livanjskom polju. Odgovor na to trebala je biti još jedna ranije isplanirana operacija *izbijanja na crtu iz 1992.*, a to je akcija *Vaganj 95*. Akcija je najavljena još za vrijeme trajanja *Ljeta 95*, a zapovjednik operacije Ratko Mladić odredio je 5. kolovoza za početak. Ovog je puta srpske naume spriječila najveća operacija ratova na tlu nekadašnje Jugoslavije, vojno-redarstvena akcija *Oluja*. Operacija *Vaganj* je tako odgođena za devet dana, a kada je pokrenuta nije postigla niti približno željene rezultate. Jedini veći uspjeh operacije bilo je zauzimanje komunikacije Knin-Bosansko Grahovo, ali i to ne zadugo jer je hrvatska strana odgovorila vrlo uspješnim protunapadom¹⁵. Ipak, to nije bio jedini pokušaj odgovora na *Oluju*. Snage SVK koje su se povukle u Republiku Srpsku trebale su biti prenamijenjene i upotrijebljene za kakav-takav nastavak ratovanja u Hrvatskoj. Upravo je ta epizoda završne faze primarni predmet proučavanja ovog rada. Dan nakon što je zapovjednik *nove* SVK donio plan upotrebe postrojbi započela je operacija *Maestral*, koja je nastavila dotadašnja vojna postignuća u BiH i odbacila VRS sa hrvatske granice¹⁶. Daljnje operacije Hrvatske vojske, *Una 95* (18.-19. rujna) bez uspjeha i *Južni potez* (8.-15. listopada) doveli su srpsku stranu u BiH za pregovarački stol, nakon čega je *prebacivanje loptice* završeno.

3.1 Oslobodilačka vojska RSK – potencijalna prijetnja

Udar Hrvatske vojske na Republiku Srpsku Krajinu u operaciji *Oluja* bio je očekivano nezaustavljiv. Strategija kojom se vodio vrh Srpske vojske Krajine previše se oslanjala na pomoć iz Beograda i Pala, a ona u odlučujućem trenutku nije pristizala. Ne čudi stoga ni raspad crte bojišta i povlačenje koje je uslijedilo. Ipak, takav ishod nije nužno značio kraj uloge Republike Srpske Krajine u zamisli *ujedinjavanja srpskih zemalja*. To se prvenstveno odnosi na njezine oružane snage koje su se našle u Republici Srpskoj, ali i njezin teritorij koji je trebao dobiti novi *stari* značaj.

¹⁵ Ademi, *Samo istina*, 350-364.

¹⁶ Vidi Sliku 1 u poglavlju Prilozi.

Realnost koja se ranije pojavljivala u manje ili više marginalnim epizodama rata – dominantan odnos VRS prema SVK, nakon operacije *Oluja* materijalizirana je do kraja. Već posljednjeg dana operacije komandant VRS, general Ratko Mladić donosi naredbu o mobilizaciji vojnih obveznika iz SVK. Vrh izbjegle Srpske vojske Krajine je od svojih jedinica na tlu Republike Srpske trebao utemeljiti jedinice koje bi podredio i Glavnom štabu VRS za nastavak borbe. U sastav tih jedinica, na razini čete i složenijih postrojbi, trebali su ući vojno sposobni muškarci od 18 do 60 godina, a korpusi VRS su trebali tako formirane jedinice uvrstiti u sastav podređenih brigada i pukova. Mobilizirano ljudstvo je trebalo biti prikupljano u centrima u Bosanskom Petrovcu, Banja Luci, Prijedoru i Derventi. Ono je u svoje jedinice po naredbi trebalo biti upućeno do 14. kolovoza. Osim za vojne obveznike, snage VRS-a su se trebale pobrinuti i za djecu, žene i starce iz netom poražene RSK, koje su upućivali prema prihvatnim centrima i krajnjim odredištima¹⁷. Nakana da se borba za povrat izgubljenih područja nastavi je vidljiva već tada, a u narednim tjednima, posebno nakon propasti zakašnjele operacije *Vaganj 95*, ona je samo modificirana.

O uzrocima i posljedicama poraza RSK te onome što predstoji raspravljalo se i u Beogradu. Na sjednici Vrhovnog saveta odbrane SRJ 14. kolovoza 1995. razmatrani su budući potezi vojnih ekspozitura Beograda zapadno od Dunava i Drine. Pored problema koji su proizlazili iz činjenice da je jedna od srpskih zemalja gotovo u potpunosti prestala postojati, vojno i političko rukovodstvo SR Jugoslavije zabrinjavalo je i pitanje finansijskog zbrinjavanja onog dijela ljudstva iz SVK koji je bio na platnoj listi Vojske Jugoslavije. Prema procjenama koje su iznijete, usprkos poduzetim koracima vrha VRS bilo bi potrebno dosta vremena da se poražena SVK oporavi i prikupi ljudstvo za nastavak borbe¹⁸. U svom izlaganju general Blagoje Kovačević je naglasio kako je potrebno nastaviti psihološko-propagandno djelovanje na izgubljenom teritoriju i ono najvažnije:

Sedmo, reorganizovati Srpsku vojsku Krajine i težišno je pripremiti i angažovati za gerilsko ratovanje na izgubljenim prostorima RSK, radi vezivanja snaga hrvatske vojske, nanošenje gubitaka i stavljanje do znanja međunarodnoj zajednici da je to srpska zemlja i da narodi sa tog prostora ne prihvataju politiku svršenog cilja. U tom cilju, potrebno je vratiti sva

¹⁷ *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995.* knj. 17., Zapovijed Glavnog štaba VRS Glavnom štabu SVK, podređenim korpusima VRS i snagama MUP-a RS da sve vojno sposobne stanovništvo iz RSK mobilizira i uputi u matične, ponovno osnovane jedinice SVK koje će biti pod zapovjedništvom korpusa VRS, s ciljem odsudne obrane i pripreme za oslobađanje okupiranih teritorija RSK i RS od 8. kolovoza 1995., 359-360.

¹⁸ Vrhovni savet odbrane SRJ, Stenografske bilješke sa 41. proširene sjednice od 14. kolovoza 1995., 10., https://www.helsinki.org.rs/serbian/nprogram_t01.html, pristup ostvaren: 09.04.2023.

*profesionalna vojna lica i vojno-sposobne građane Republike Srpske Krajine u prihvatne centre u severozapadnu Bosnu, a one koji to ne žele – naći zakonsku osnovu da im prestane služba.*¹⁹

Ovdje je jasno vidljiv hijerarhijski odnos VJ → VRS → SVK, koji se tijekom rata ispoljavao tek pod određenim uvjetima a u ovdje promatranom trenutku je postao jedini *modus operandi* vojnog krila beogradskog režima. Konačna zamisao o izmijenjenoj namjeni Srpske vojske Krajine dolazi iz najvišeg vojnog tijela SR Jugoslavije a provodi ju rukovodstvo VRS koje onda *de facto* postaje vrhovna zapovjedna instanca izbjeglim snagama SVK. Ovakav odnos je razvidan i iz podataka koje je iznio general SVK Milisav Sekulić u svojoj knjizi *Knin je pao u Beogradu*. Ako je vjerovati Sekuliću, vrh Vojske Jugoslavije je 14. kolovoza obavijestio čelne ljude VRS i SVK o tome kako je MUP Srbije na sebe preuzeo obavezu prebacivanja vojno sposobnih ljudi iz izbjegličkog centra u Loznici prema Republici Srpskoj. Komandant VRS, Ratko Mladić, dan kasnije je odredio da će ti ljudi biti prihvaćeni u centrima u Bijeljini, Zvorniku i Bileći. Oni koji su rođeni zapadno od rijeke Bosne trebali su biti prebaćeni u nastavno-diverzantski centar *Manjača*. Prema onome što piše Sekulić, Ratko Mladić je 17. kolovoza izdao naredbu o uspostavljanju jedinica SVK koje bi se borile na tlu Republike Srpske i RSK. U naredbi Mladić ipak ističe da je proces oporavka SVK paraliziran zbog nepostojanja jasnog stava VJ i VRS o tome što treba napraviti. Formirane jedinice su se u početku trebale boriti u sastavu VRS a onda biti ubacivane na izgubljeni teritorij RSK, gdje *te akcije treba da prerastu u operacije za oslobođenje celokupne teritorije RSK*²⁰.

Kao što su i sami akteri događaja naglašavali, cijeli proces je dosta kasnio. Tek dan nakon Mladićeve naredbe zapovjednik Glavnog štaba SVK Mile Mrkšić donosi zajedničke stavove vrha SVK i VRS koji bi bili izneseni u razgovoru s načelnikom Generalštaba VJ. Glavni je cilj dvaju štabova bio ishoditi pomoć oko *stvaranja nove Srpske vojske Krajine* a glavne točke su se odnosile na:

- Sačinjavanje spiskova izvučene borbene tehnike i ostalih MTS
- Formiranje komandi koje bi preuzele zadaću osnivanja nastavnih centara
- Obilazak izbjegličkih centara radi sačinjavanja spiskova i prikupljanja dobrovoljaca, što je trebalo biti dovršeno do 1. rujna.
- Analiza oficirskog kadra radi potencijalnog uključivanja u SVK

¹⁹ Isto, Stenografske bilješke sa 41. proširene sjednice, 17.

²⁰ Milisav Sekulić, *Knin je pao u Beogradu* (Bad Vilbel: Nidda Verlag, 2000), 184-186.

- *Sa NGŠ VJ sagledati mogućnosti smještaja sadašnjeg GŠ VRS (VRSK?, op.a.) na teritoriju Istočne Slavonije*²¹.
- Razmatranje mogućnosti opremanja dobrovoljaca u SRJ prije upućivanja jer za to nema mogućnosti u RS
- Razmatranje mogućnosti *smještaja operativno-pozadinskog dela komande SVK u Beogradu radi koordiniranja aktivnosti.*²²

Prvi pravi, u stvarnosti i jedini koraci u ostvarivanju plana uspostave *nove* Srpske vojske Krajine i njezine uporabe u ponovnom zauzimanju izgubljenih teritorija poduzeti su tek početkom rujna 1995. Kako je to u svojoj Direktivi za formiranje Oslobodilačke vojske RSK od 4. rujna predsjednik RSK u egzilu Milan Martić oblikovao, *opredjeljenje je da se na tom prostoru (RS op.a.) formiraju nove komande i jedinice... koje bi se uključivale u zajedničku borbu sa Vojskom Republike Srpske u borbu za oslobođenje teritorija RSK*²³. U ovoj je direktivi detaljno opisan sastav planirane OV RSK:

- Vojska se dijeli na oslobodilačke, specijalne i dobrovoljačke brigade
- Ljudstvo brigada i komandi se trebalo sastojati od profesionalnih vojnika, vojnih obveznika s područja RSK i dobrovoljaca
- Komandante brigada je na tu funkciju trebala postaviti Grupa za formiranje Oslobodilačke vojske RSK
- Jedinice OV RSK su trebale biti organizirane u zoni odgovornosti 1. i 2. krajiškog korpusa VRS
- Grupa za formiranje OV RSK je do 6. rujna trebala organizirati privremene formacije iz kojih će nastati jedinice
- Što je najvažnije, *rukovođenje i komandovanje, red i disciplina, kao i ostale vojničke odnose uspostavljati i izgrađivati u duhu postojećih propisa i Naređenja VRS*²⁴
- Rukovođenje, sustav veza, pozadinsko osiguranje i logistika su trebali biti usko vezani uz kapacitete VRS.²⁵

²¹ *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995.* knj. 17., Stavovi Glavnog štaba SVK i VRS pripremljeni za službeni razgovor s načelnikom Generalštaba VJ, a s ciljem dobivanja pomoći oko stvaranja nove Srpske vojske Krajine od 18. kolovoza 1995, 379.

²² Isto, Stavovi Glavnog štaba SVK i VRS, 379.

²³ Isto, Zapovijed predsjednika RSK Milana Martića za osnivanje „Oslobodilačke vojske RSK“ i njeno uključivanje u borbena djelovanja na teritoriju RS i RSK od 4. rujna 1995., 408.

²⁴ Isto, Zapovijed predsjednika RSK, 409.

²⁵ Isto, 409.

Direktivu je dodatno razradio komandant GŠ SVK Mile Mrkšić u Zapovijedi od 7. rujna. Razrađeni raspored trebao je izgledati ovako:

- Glavni štab OV RSK:
 - komandno mjesto: objekt *Mrakovica* na Kozari
 - Oslobodilačke jedinice:
 - Komandant: general-major Stevo Ševo
 - Komandno mjesto: rajon Sanskog Mosta
 - 1. oslobodilačka brigada:
 - Komandant: pukovnik Milan Beko
 - Komandno mjesto: rajon sela Sanica
 - Popuna brigade po *eksteritorijalnom* principu, a popuna četa u okviru brigade po teritorijalnom principu (Banijska četa...)
 - Za komandna mjesta brigada koje su naknadno trebale biti formirane predloženi su rajoni Bosanskog Petrovca, Drvara, sela Svodna i Knežica
 - U početnoj fazi obrambeno djelovanje i potpora djelovanju specijalnih jedinica
 - Odluku o angažmanu donosi komandant OJ u dogovoru s komandantima 1. i 2. KK VRS
 - Specijalne jedinice:
 - Komandant: general-potpukovnik Mile Novaković
 - Komandno mjesto: objekt *Mrakovica* na Kozari
 - Baza za formiranje i baziranje jedinica: objekt *Benkovac*
 - U početnoj fazi diverzantsko djelovanje na izgubljenom teritoriju RSK, zatim šire ofenzivno djelovanje
 - Odluku o angažmanu donosi komandant SJ
 - Dobrovoljačke oslobodilačke jedinice

Ostali oficirski kadar i civili u službi koji nisu ušli u sastav jedinica i komandi trebali su biti smješteni u hotelu Kozara²⁶. U sastavu OV RSK se prema nekim podacima trebao nalaziti i 36. samostalni oklopni bataljon²⁷. Pitanje osnutka *nove SVK* potezalo je za službeni Beograd mnogo

²⁶ Isto, Zapovijed Mile Mrkšića, zapovjednika Glavnog štaba SVK, za osnivanje „Oslobodilačke vojske RSK“, organizirane u oslobodilačke brigade, dobrovoljačke oslobodilačke brigade i specijalne brigade, i njezino uključivanje u borbena djelovanja na teritoriju RS i RSK od 7. rujna 1995., 409-411.

²⁷ Werhas, „Geneza, ustroj i nestanak“, 381., prema: Bojan Dimitrijević, *Modernizacija i intervencija Jugoslovenske oklopne jedinice 1945. – 2006.* (Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2010.), 306.

važnije pitanje 40. kadrovskeg centra, koji je tijekom rata služio kao paravan za isplatu plaća oficirima na službi u RSK. Na sjednici VSO SRJ održanoj 12. rujna raspravljalo se o opravdanosti financiranja reorganizirane SVK, koja je prema podacima generala Perišića, uspjela formirati tek jednu jedinicu od 450 ljudi. Predsjednik Srbije Slobodan Milošević je čvrsto bio protiv financiranja ovakve zamisli, naglašavajući kako je SVK brojala mnogo više boraca pa je ipak odlučila napustiti teritorij RSK. Stoga, za njega i druge sudionike sjednice postojanje 40. kc više nije bilo opravdano i podrazumijevalo se da nakon nestanka RSK ni taj centar više ne može biti u funkciji. Pritom je iznimku predstavljao 11. slavonsko-baranjski korpus za kojeg su još trebali vrijediti stari uvjeti. Na kraju je dogovoreno kako će uz posebno odobrenje dio ljudstva biti primljen u sustav 30. kadrovskeg centra, koji je vršio isplate za oficire u VRS, a ostatak vraćen u VJ²⁸.

Posljedice ovakve politike vrha Vojske Jugoslavije prema svojim ekspoziturama postale su vidljive relativno brzo, a uz to su i ubrzale propast zamisli o povratu izgubljenog teritorija RSK. Oko mjesec dana nakon zapovijedi načelnika GŠ SVK generala Mrkšića, 1. listopada naredbom komandanta VRS Ratka Mladića osnovana je 1. laka pješadijska brigada SVK čiji je komandant general-potpukovnik Milan Čeleketić 6. listopada poslao dopis Generalštabu VJ da pošalje šest oficira podrijetlom iz RSK kako bi popunio zapovjedni kadar u svojoj brigadi. Bila je riječ o oficirima: pukovnicima Veljku Bosancu, Milanu Đeki, Miloradu Jankoviću, potpukovniku Miloradu Radiću, majoru Predragu Lukiću i kapetanu Subotiću. Komandant 1. Ipbr se Generalštabu morao obratiti direktno jer to više nije moglo biti učinjeno preko 40. kc²⁹. Vjerojatno je vrlo brzo nakon toga došlo i do *de facto* nestanka bilokakvih institucija Oslobođilačke vojske RSK a s time i ideje povrata izgubljenog teritorija RSK.

3.2 Obruč i Maestral-2 – odgovor na potencijalnu prijetnju

Završetkom akcije *Oluja* i odbijanjem operacije *Vaganj* potencijalna opasnost za sigurnost i poredak RH nije prestala. Izbjegle snage pobunjenih hrvatskih Srba donekle su se počele reorganizirati i pod paskom VRS počele raditi na nastavku rata u Hrvatskoj. Potencijal te prijetnje, koji realno gledajući nije bio ogroman, vjerojatno ne bi bio vrijedan spomena da na netom oslobođenom području dotadašnje RSK nisu postojala zaostala sredstva i džepovi

²⁸ Vrhovni savet odbrane SRJ, Stenografske bilješke sa 44. sjednice od 12. rujna 1995., 2-7., https://www.helsinki.org.rs/serbian/nprogram_t01.html, pristup ostvaren: 11.04.2023.

²⁹ *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995.* knj. 17., Dopis zapovjednika novoosnovane 1. Ipbr SVK, generala Milana Čeleketića, Generalštabu VJ, da uputi šest zapovjednika podrijetlom iz RSK koji su na službi u VJ, kako bi se jedinica popunila zapovjednim kadrom od 6. listopada 1995., 412.

ljudstva koje je nastavilo pružati otpor hrvatskim snagama³⁰. Dodatan problem predstavljalo je to što su se snage VRS još uvijek nalazile na hrvatskim granicama. Granica na rijeci Savi nije predstavljala toliki sigurnosni problem koliko ona u gornjem Pounju. Gerilske jedinice, koje su trebale biti formirane u Bosanskoj Krajini lako su se mogle ubaciti u RH na tom području. Iz istog je razloga bilo potrebno operativnim poduhvatom stvoriti perimetar i pomaknuti crtu bojišta dublje u unutrašnjost BiH³¹.

Da opasnost od zaostalih neprijateljskih skupina nije bila tek u teoriji svjedoči najveća takva skupina koja se na Petrovoj gori zadržala relativno dugo nakon završetka *Oluje*. S ciljem razbijanja te grupacije snage specijalnih jedinica MUP-a RH 13. kolovoza akciju započinja *Obruč*, *de facto* nastavak mnogo opsežnije operacije *Oluja*. Akcija je izvedena u zoni odgovornosti zbornih područja Zagreb i Karlovac. Snage specijalne policije su bile poduprte domobranskim jedinicama i topništvom HV, a glavna zadaća se odnosila na okruživanje zaostalih snaga SVK i usmjeravanje prema snagama 99. brigade HV što je bilo važno kako bi se izbjeglo pregrupiranje ili spajanje neprijatelja sa snagama VRS; istoga dana kad je započela akcija *Obruč*, snage VRS su dovele u opasnost pozicije HV oko Bosanskog Grahova i presjekle komunikaciju prema Kninu. Akcija je trajala do 21. kolovoza kad su se napredujuće jedinice specijalne policije spojile i eliminirale zadnje ostatke pripadnika SVK na tom području³². Kontakata sa zaostalim skupinama SVK bilo je i u drugim područjima. Jedinica specijalne policije Splitsko-dalmatinske županije je 23. kolovoza uništila manju skupinu u mjestu Šipkovac. ATJ Lučko je 26. kolovoza kod sela Ramljane u Lici došla u okršaj s dva pripadnika SVK koji su se nakon toga uspjeli izvući. Sporadični vatreni okršaji događali su se i tijekom idućih tjedana, a jedan od posljednjih dogodio se 25. rujna u blizini komunikacije Bjelopolje – Donji Lapac pri čemu je ubijen jedan zaostali pripadnik SVK. U pretrazi je pronađeno dosta opreme, vozila i oružja koje je moglo poslužiti zaostalim skupinama³³.

Potencijalnu prijetnju nije bilo dovoljno samo eliminirati na teritoriju Hrvatske nego i odbaciti s njenih granica. Nekoliko dana nakon početka zračnih udara NATO snaga združene snage HV i HVO započinja ofenzivu u zapadnoj Bosni pod nazivom *Maestral-2*. Napad je započeo 8. rujna i u nekoliko dana hrvatske su snage ušle u Šipovo, Drvar, Jajce i zauzele važne prijevoje Mliništa i Oštrej. Akcija je izvedena simultano s ofenzivnim djelovanjem Armije BiH

³⁰ NZ-MKSJ, Predmet: Gotovina i ostali (IT-06-90), Glavni stožer HV, Zapovijed, ur. br. 512-06-05/01-95-485, 14. kolovoza 1995.

³¹ Gotovina, *Napadajni bojevi i operacije*, 82.

³² Brajković, Werhas, Despot, *Akcije specijalne policije*, 122-126.

³³ Isti, *Akcije specijalne policije*, 130-149.

iz pravca Bihaća, s jedne, i Travnika s druge strane. Jedinice VRS, ojačane izbjeglim snagama SVK, vrlo brzo su razbijene i natjerane na povlačenje. Kada je 15. rujna operacija završena, gotovo cijeli 2. krajiški korpus VRS je razbijen, srpske snage su se povukle prema Banja Luci i nije više bilo opasnosti na granici RH u Pounju. Time su svi strateški i taktički ciljevi Hrvatske na tom dijelu bojišta ispunjeni a ideja o *novoj* SVK u egzilu je nakon nekog vremena nestala³⁴.

4. Zaključak

Poraz vojske pobunjenih hrvatskih Srba u kolovozu 1995. u teoriji nije značio kraj ideje o nastavku borbe za izgubljena područja paradržave Republike Srpske Krajine u Hrvatskoj. Vrlo brzo nakon povlačenja u BiH, vojni vrh tih snaga i čelni ljudi VRS počeli su reorganizirati tu oružanu silu u rasulu te se s vremenom došlo do zaključka kako je novoustrojene jedinice Oslobodilačke vojske RSK najbolje upotrijebiti u akcijama VRS i izvoditi gerilske upade na hrvatski teritorij, a onda, ako to prilike, dopuste i proširiti borbeno djelovanje u otvoreni rat. Ova zamisao bila je kratkog vijeka, što zbog loše organizacije a što zbog brzog odgovora hrvatskih snaga koje su nizom vojnih poduhvata onemogućile bilokakvu ugrozu rezultata postignutih na bojnopolju. Epizoda pokušaja stvaranja Oslobodilačke vojske RSK potvrđuje tezu o hijerarhijskom odnosu *triju srpskih vojski* (VJ → VRS → SVK), koji je bio najvidljiviji upravo u ovom trenutku, i direktnom utjecaju VRS na rat u Hrvatskoj. Isticanjem ovog fenomena potvrđuje se dodatna važnost akcije *Maestral-2*, koja nije samo ubrzala završetak rata u BiH nego i neposredno očuvala teritorijalni integritet Republike Hrvatske.

5. Zahvale

Za pomoć u pisanju i oblikovanju ovog rada zahvaljujem svojem mentoru dr. sc. Branimiru Jankoviću, čiji su mi savjeti u metodološkom pristupu i tehničkim aspektima bili od velike koristi. Također, zahvaljujem gospodinu dr. sc. Natku Martiniću Jerčiću iz Hrvatskog memorijalno-dokumentacijskog centra Domovinskog rata na pomoći s arhivskim izvorima za promatrano razdoblje.

6. Popis izvora

³⁴ Usp. Ademi, *Samo istina*, 424-427; Gotovina, *Napadajni bojevi i operacije*, 88-98.

Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju, arhiv, <http://icr.icty.org/>.

Narodna Skupština Republike Srpske, magnetofonski snimci sjednica, <https://srebrenicamemorial.org/app/tg/transkripti-genocida.html>

Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. Dokumenti vojne provenijencije „Republike Srpske Krajine“ (svibanj – listopad 1995.), knj. 17, ur. Julija Barunčić Pletikosić, Petar Mijić. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2008.

Vrhovni savet odbrane Savezne Republike Jugoslavije, stenografske bilješke, https://www.helsinki.org.rs/serbian/nprogram_t01.html.

7. Popis literature

Ademi, Rahim. *Samo istina: ratni dnevnik generala Hrvatske vojske*. Zagreb: Večernji list, 2021.

Brajković, Zvonko; Mario Werhas; Zvonimir Despot. *Akcije specijalne policije MUP-a u operaciji "Oluja" : operacija "Oluja - Obruč" i djelovanje Specijalne policije kolovoz - listopad 1995*. Zagreb: Večernji list, 2012.

Dimitrijević, Bojan. *Modernizacija i intervencija Jugoslovenske oklopne jedinice 1945. – 2006*. Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2010.

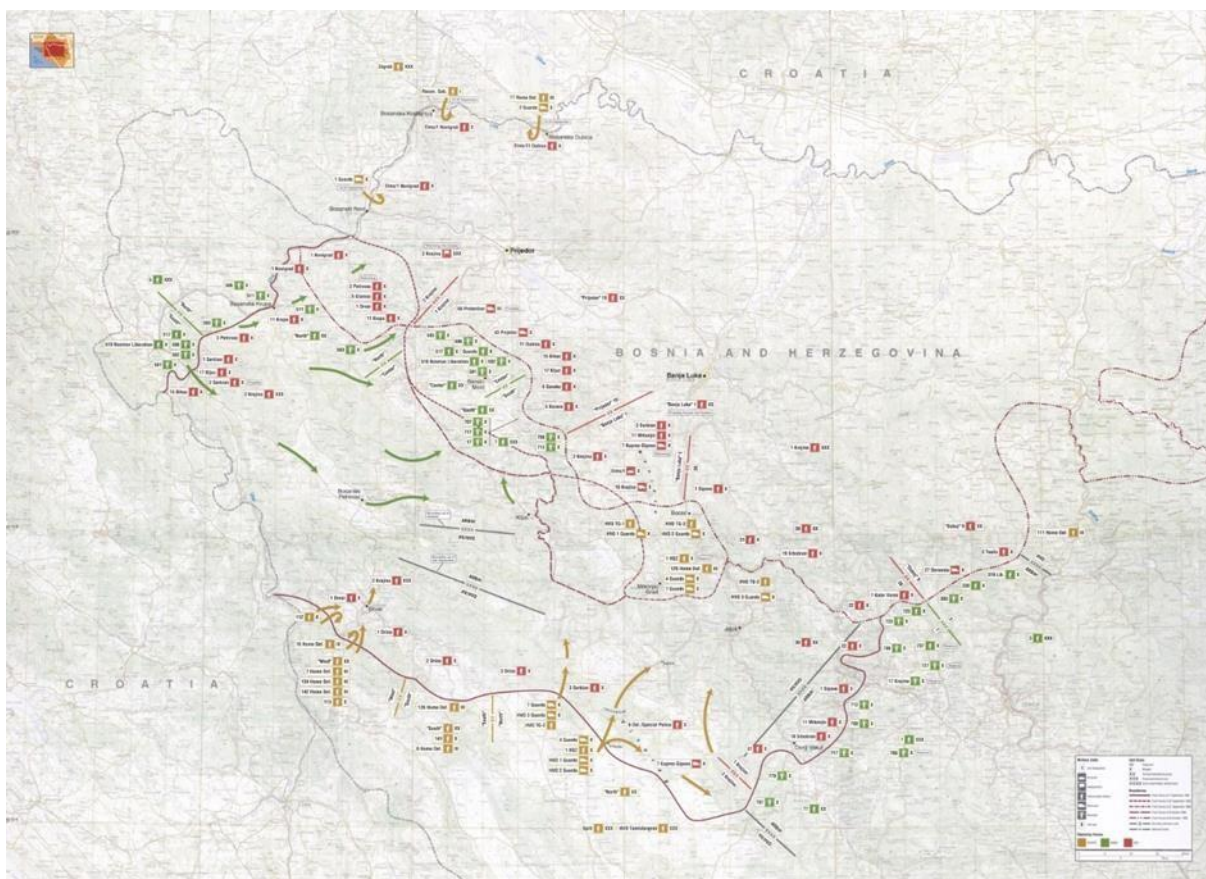
Domazet – Lošo, Davor. „How Aggression Against Croatia and Bosnia-Herzegovina Was Prepared or the Transformation of the JNA into a Serbian Imperial Force.“ *National Security and the Future* 1/1 (2000): 107-152.

Gotovina, Ante. *Napadajni bojevi i operacije HV i HVO (hrvatskih snaga) : Zima 94, Skok 1, Skok 2, Ljeto 95, Oluja, Maestral i Južni potez*. Split : Zapovjedništvo Zbornog područja Split, 1996.

Kadijević, Veljko. *Moje viđenje raspada: Vojska bez države*. Beograd: Politika, 1993.

- Klarić, Darijo. „Clausewitzov koncept gravitacijskog težišta i uloga Knina u vojno-redarstvenoj operaciji Oluja.“ *Polemos : časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira* 24/48 (2021): 13-39.
- Marijan, Davor. „Jugoslavenska narodna armija u agresiji na Republiku Hrvatsku 1990.-1992. godine.“ *Časopis za suvremenu povijest* 33/2 (2001): 289-319.
- _____. *Oluja*. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2007.
- _____. „Zborno područje Bjelovar u operaciji Una.“ *Scrinia Slavonica : Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest* 8/1 (2008): 317-335.
- Nikolić, Kosta. „Od "Ljeta" do "Oluje". Uvod u pad Republike Srpske Krajine 1995. godine.“ *Tragovi: časopis za srpske i hrvatske teme* 4/2 (2021): 7-66.
- Perković Paloš, Andrijana. „Operacija „Oluja” u radovima američkih i britanskih autora.“ *Časopis za suvremenu povijest* 49/3 (2015): 579-596.
- Raguž, Jakša. „Konavle od raspada Jugoslavije do kraja Domovinskog rata (1988. - 1995.)“. Ph.D. diss, Filozofski fakultet u Zagrebu, 2009.
- Sabolović, Marin; Krešimir Samodol. „Vojno-geografska analiza područja odgovornosti Operativne grupe Sjever Zbornoga područja Split u operaciji 'Oluja'.“ *Časopis za suvremenu povijest* 49/3 (2015): 523-542.
- Sekula Gibač, Janja. „Raspoređivanje snaga UNPROFOR-a i (ne)provedba demilitarizacije na okupiranom području Zapadne Slavonije 1992. godine.“ *Scrinia Slavonica: Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest* 14/1 (2014): 281-314.
- Sekulić, Milisav. *Knin je pao u Beogradu*. Bad Vilbel: Nidda Verlag, 2000.
- Werhas, Mario. „Geneza, ustroj i nestanak tzv. 'Srpske vojske Krajine'“. Ph.D. diss, Filozofski fakultet u Zagrebu, 2021.
- _____. *Srpska vojska Krajine: geneza, ustroj i nestanak*. Zagreb: Despot infinitus, 2022.

8. Prilozi

Slika 1: Stanje na bojištu u Zapadnoj Bosni, rujan-listopad 1995.

Izvor: https://en.wikipedia.org/wiki/Operation_Mistral_2

9. Sažetak

Ivan Ćorić, *Sedmo, reorganizovati Srpsku vojsku Krajine – Oslobodilačka vojska Republike Srpske Krajine i ideja o povratu izgubljenih područja (kolovoz-listopad 1995.) – prilog proučavanju završnih operacija u ratu u Hrvatskoj i BiH*

U radu se analizom dokumenata, transkripata sa sjednica i memoarskih djela nastoji rekonstruirati pokušaj stvaranja Oslobodilačke vojske Republike Srpske Krajine i staviti u kontekst faze završnih operacija rata u Hrvatskoj i BiH. Osim toga, dodatni cilj rada je modificirati model međudnosa srpskih vojski nastalih transformacijom JNA i egzemplificirati ga pomoću promatrane epizode. Zaključuje se kako je promatrani pokušaj stvaranja *nove* SVK doista predstavljao prijetnju RH i kako je utjecaj VRS na rat u Hrvatskoj u tom trenutku dosegao najvišu točku dotad.

Ključne riječi: Oslobodilačka vojska RSK, *Maestral*, VRS

10. Summary

Ivan Ćorić, *Seven, to reorganize the Serbian Army of Krajina - The Liberation Army of the Republic of Serbian Krajina and the idea of return of the lost territories (August-October 1995) - contribution to the study of the final operations in the War in Croatia and Bosnia and Herzegovina*

The paper seeks to reconstruct the attempt to create the Liberation Army of the Republic of Serbian Krajina through the analysis of documents, transcripts from sessions and memoirs and put it in the context of the final operations of the war in Croatia and Bosnia and Herzegovina. An additional goal of the paper is to modify the model of the interrelationship of the Serbian armies created by the transformation of the JNA and to exemplify it using the observed episode. It is concluded that the observed attempt to create a *new* SVK really represented a threat to the Republic of Croatia and that the influence of the VRS on the war in Croatia reached its highest point at that moment.

Key words: The Liberation Army of the Republic of Serbian Krajina, *Mistral*, VRS

Životopis

Ivan Ćorić rođen je 7. kolovoza 1999. u Metkoviću. Student je druge godine jednopredmetnog diplomskog studija povijesti (istraživački smjer, modul moderna i suvremena povijest) na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Član je uredništva časopisa studenata povijesti *Pro tempore* od 2020. godine, suorganizator je nekoliko stručnih konferencija, okruglih stolova i izložbi. Autor je nekoliko članaka, prikaza i intervjua o različitim povijesnim temama. Dobitnik je Nagrade za izvrsnost na preddiplomskom studiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu 2021.